

Motion till riksdagen

1989/90:U553

av Ylva Annerstedt m.fl. (fp)

Nordiskt samarbete

Vi, folkpartiets medlemmar i Nordiska Rådets svenska delegation, vill i denna motion ange några riktlinjer för det framtida nordiska samarbetet.

Inledning

Det nordiska samarbetet har både sina starka och svaga sidor. Till de starka sidorna hör det man lyckades uppnå under 1950- och 60-talen, då de stora och grundläggande nordiska samarbetsavtalen fattades. Nordiska rådet tillkom, passfriheten infördes, en fri arbetsmarknad inrättades, konventionen om gemensam nordisk social trygghet ingicks och det s.k. nordiska kulturavtalet träffades. Det är idag lätt att glömma bort att dessa avtal i vissa fall går betydligt längre än vad som hittills gällt och kommer att gälla i EG.

Man kan kanske invända att framstegen inom det nordiska samarbetet inte är så märkliga när man betänker vilka utomordentliga förutsättningar som fanns och finns genom vår gemensamma historiska och kulturella utveckling, vår språkgemenskap, vår likartade sociala struktur och vår gemensamma demokratiska grundsyn.

Men man måste ändå komma ihåg att samarbetet varit möjligt trots att de nordiska staterna valt olika säkerhetspolitiska lösningar, och trots att Danmark numera är medlem i EG. Den "nordiska modellen" kan därför sägas vara ett samarbete som bygger på det som är gemensamt, men som samtidigt tolererar att länderna väljer olika vägar i andra avseenden. I denna mening kan kanske det nordiska samarbetet bli en förebild för de länder i Östeuropa som nu frigör sig från de kommunistiska banden och vill finna nya samarbetsvägar med Västeuropa.

Samtidigt har integrationsprocessen i EG kommit igång ordentligt. Människor, kapital, varor och tjänster skall röra sig betydligt friare i framtiden än i dag. Förhandlingar pågår om långtgående samarbetsavtal mellan Efta och EG.

Vad blir då kvar av det nordiska samarbetet då vissa frågor lyfts upp på det europeiska planet? Är kanske idén om det nordiska samarbetet otidsenlig i det Europa som nu håller på att formas?

Vi tror inte det. Folkpartiet anser *inte* att det nordiska samarbetet skall ses som ett alternativ till det europeiska samarbetet utan som ett komplement.

Den fortsatta integrationen i Västeuropa och den snabba utvecklingen

mot demokrati i Östeuropa innebär en ny situation även för det nordiska samarbetet. Nordens länder skall självfallet delta i den pågående processen och lämna konstruktiva bidrag till olika delar av denna. Samtidigt bör dock länderna gemensamt analysera hur det nordiska samarbetet skall kunna bevaras och förstärkas i framtiden. Den nordiska samhörigheten och det gemensamma kulturarvet bör utgöra grunden för samarbetet.

Ett betydelsefullt arbete med att stärka Norden såväl inåt som utåt pågår redan. I Nordiska Rådet har man utrett hur rådets egen organisation bör förstärkas för att kunna fungera så effektivt som möjligt inför en förändrad internationell situation. Inom Nordiska Ministerrådet har ett viktigt arbetsprogram för tiden 1989–1992 antagits. Tillsammans utgör de redovisade åtgärderna en angelägen förstärkning av det nordiska samarbetet.

Många frågor lämpar sig fortfarande för att behandlas på ett nordiskt plan. De nordiska länderna har så mycket gemensamt: inte bara språk och kultur utan även en samhällsstruktur med en ambitiös välfärdsolitik. Detta innebär att våra problem i stor utsträckning är desamma. De nordiska länderna har i flera år haft en lägre tillväxt och en högre inflation än genomsnittet i EG och OECD. När vi i Norden söker lösningar på dessa problem har vi mycket att lära av Europa men också av varandras ansträngningar att reformera välfärdssystemet.

Vi vill här ange några riktlinjer enligt vilka vi anser att det nordiska samarbetet i framtiden bör utvecklas: vi vill dels poängtera vikten av ett reformerat arbetssätt och dels ange en prioritering av de områden där man verkar.

Nordiska rådets arbete

Det nordiska samarbetet präglas idag av ett långsamt arbetssätt. Det är inte minst därför man alltför ofta sett sig omsprungna av verkligheten. Många bra beslut och rekommendationer följs inte upp utan tillåts rinna ut i sanden eller är förbipasserade av utvecklingen den dag de genomförs. Uppföljningen av beslut och rekommendationer måste därför förbättras. Man kan också tänka sig att nordiska överenskommelser ges direkt rättsverkan efter mönster från EG, dvs. att de direkt skulle kunna åberopas av nordiska medborgare inför domstol. Detta skulle avsevärt påskynda genomförandet av tagna beslut.

En arbetsmetod mera liknande den i EG, som innebär att man inte försöker lösa alla detaljproblem när man tar viktiga beslut utan i stället tar principbeslut och sedan löser uppkommande problem med tiden borde också övervägas.

Det krävs vidare en mera målinriktad och flexibel organisation. I syfte att uppnå detta har nyligen en nordisk organisationskommitté tillsatts. Vi vill här peka på några av de idéer vi anser att denna bör pröva:

För att öka snabbheten kan man tänka sig att Nordiska Rådet träffas oftare än idag. Man kan också skapa en Nordisk Kommission, oavhängig av de nationella intressena, som verkar som pådrivare för de nordiska intressena.

Det är angeläget att skapa fastare former för uppföljning av beslut. Detta kan t.ex. ske genom att en speciell uppföljningskommitté skapas. Denna skulle regelbundet rapportera till Nordiska Rådet och slå larm när genomförandet av Nordiska Rådets rekommendationer drar ut på tiden.

I den process som nu pågår är det också viktigt att de olika ländernas regeringar deltar i arbetet med att reformera Nordiska Rådet. Endast härigenom kan rådets stärkta roll i det fortsatta nordiska samarbetet säkerställas.

För att öka det demokratiska inflytandet i, och intresset för, Nordiska Rådet bör de enskilda ländernas ställningstaganden i budgetprocessen och i andra viktiga frågor redovisas öppet.

Det är dags att i det nordiska samarbetet börja diskutera internationella frågor. Utrikespolitiska frågor har hittills inte ansetts höra hemma i Nordiska Rådet. När nu situationen i både Väst- och Östeuropa förändras snabbt finns det emellertid ett behov av att diskutera betydelsen av denna utveckling för de nordiska ländernas situation och det nordiska samarbetet. I syfte att underlätta Nordiska Rådets internationella kontakter bör ett internationellt utskott inrättas, i enlighet med vad som föreslagits av den internationella kommittén.

Prioriterade områden

Folkpartiet anser att det fortsatta samarbetet i huvudsak bör koncentreras till några få viktiga områden. Till dessa hör:

Nordbors rättigheter: 250 000 nordbor bor i ett annat nordiskt land än hemlandet, och många andra pendlar över gränserna. För några år sedan presenterades en nordisk hinderkatalog som visade en del av alla de problem som drabbar nordbor när de flyttar från ett land till ett annat. Även de nordbor som verkar över gränserna drabbas.

Ett exempel på ett sådant problem är förbudet för den som har en tjänstebil registrerad i ett annat nordiskt land än hemlandet att använda denna i hemlandet. Ett annat exempel är att en konstnär som vill ställa ut i grannlandet tvingas betala tull för att föra över konstverken. Ett nordiskt medborgarskap – som skulle innebära att nordiska medborgare problemfritt skulle kunna flytta och verka mellan länderna – ligger långt borta. Vi anser att nordiska ministerrådet bör utarbeta en vitbok som anger hur de hinder som finns kan avvecklas och när detta ska ske.

Fri varuhandel: Arbetet i riktning mot en fri och gränslös varuhandel mellan de nordiska länderna går långsamt. Det är enbart tack vare pressen från ett integrerande EG som arbetet nu fått fart. Målet måste vara ett Norden i princip fritt från tullprocedurer och gränskontroll av varor. Alla tekniska handelshinder bör avvecklas så långt som möjligt. I den mån de nordiska länderna har olika standardkrav bör vi ömsesidigt kunna acceptera varandras.

Utbildning och forskning: Den nordiska forskningen måste samordnas mer än vad som sker idag. De nordiska länderna är alltför små för att vart och ett bedriva framstående forskning på alla områden, i synnerhet vad gäller naturvetenskaplig och medicinsk forskning. En nordisk koncentration av forskningsresurserna – naturligtvis i kombination med ett ökat utomnordiskt samarbete – är därför en förutsättning för att de nordiska länderna skall kunna bedriva forskning i världsklass.

När det gäller samhällsvetenskaplig och social forskning är problemet ett annat: forskningsresultat och erfarenheter på ett område når ofta inte ut

utanför det egna landets gränser. Samtidigt finns i dessa vetenskaper internationella teorier som inte alltid är tillämpbara på vårt samhällssystem och på våra sociala problem. Denna kombination är olycklig eftersom de nordiska länderna ofta har likartade problem. Stora insatser måste därför göras för att öka utbytet bland nordiska forskare inom Norden.

Forsknings- och utbildningsinstitutioner med specialinriktning måste göras bättre kända och tillgängliga för forskare och studenter från andra nordiska länder. En nedläggning av gemensamma nordiska institutioner, vilket föreslagits, bör ej ske förrän det påvisats att det är mer rationellt att överföra deras verksamhet till nationell nivå.

Det är också viktigt att öka det nordiska utbytet för studerande. Ett utökat utbytesprogram är både önskvärt i sig och en förutsättning för att senare kunna inordna Norden i EG:s utbytesprogram Erasmus. Nordiska Rådet har rekommenderat Nordiska Ministerrådet att utöka Nordplusprogrammet från 1 200 studenter till minst 3 000, att öka stipendiernas storlek, att göra det möjligt att söka stipendium individuellt, och att i övrigt höja utbytesprogrammets ambitionsnivå. Detta förutsätter att erforderliga ekonomiska resurser tillförs utbytesprogrammet. I EG:s utbytesprogram är målet att tio procent av studenterna på sikt skall kunna läsa en del av sin utbildning utomlands. Målet bör vara minst lika högt i Norden.

Nordiska rådet har också beslutat rekommendera Nordiska Ministerrådet att före utgången av 1992 genomföra principen om fullt ömsesidigt erkännande av examina och tentamina. I teorin finns sedan 1975 överordnade regler för examensgiltighet i Norden, men dessa fungerar inte i praktiken. Det är av utomordentlig vikt att rekommendationerna om ökat och förbättrat studentutbyte samt om examinas giltighet fullföljs. Vi förutsätter att regeringen verkar i enlighet med dessa rekommendationer.

Trafik och miljö: Den nordiska trafik- och miljöpolitiken är i stort behov av samordning. Till de frågor som kan och måste lösas i nordiskt samarbete hör:

Bättre inomnordiska kommunikationer och förbindelser till kontinenten. Om detta skall kunna ske på ett miljömässigt acceptabelt sätt, innebär det väsentligt förbättrade järnvägsförbindelser. Till detta hör järnvägstriangeln Stockholm-Köpenhamn/Malmö/Helsingborg-Oslo-Stockholm. I denna ingår naturligtvis en fast förbindelse över Öresund. Dessutom finns det ett behov av en väl fungerande järnvägsförbindelse Stockholm - Helsingfors.

Ett väl fungerande nordiskt flyg är en förutsättning för att orter utan järnväg och som ligger långt från befolkningscentra skall ha samma chans till ekonomisk utveckling som centralorter. Nuvarande system för koncessioner inom flygtrafiken innebär att SAS och Linjeflyg samt deras nordiska motsvarigheter har företrädesrätt. Detta innebär att andra flygbolag ofta nekas tillträde även till de linjer som idag inte trafikeras. Folkpartiet anser att flygtrafiken i Norden bör avregleras, vilket skulle leda till lägre priser och bättre förbindelser. De nuvarande nordiska koncessionssystemen bör därför avvecklas i takt med att gällande avtal löper ut.

Men en utvecklad flygtrafik innebär också stora utsläpp av miljöfarliga ämnen. För att motverka detta, bör flygtrafiken beläggas med miljöavgifter som har en direkt styreffekt. För att avgifterna skall bli effektiva måste de

tas ut i alla nordiska länder och vara lika stora. Nordiskt koordinerade miljöavgifter mot flygets emissioner bör därför genomföras.

Vidare bör Nordiska Rådet arbeta för koordinerade miljökrav för all landsvägstrafik. Nordiskt koordinerade regler är ett starkt förhandlingskort internationellt och en förutsättning för att inte snedvrیدا de ekonomiska villkoren för trafiken när den avregleras.

En nordisk luftvårdsplan kommer att presenteras till Nordiska Rådets session 1990. Det är viktigt att denna inte enbart sätter upp målsättningar utan också binder ländernas regeringar till de emissionsminskningar som krävs.

Nordiska miljövårdskonventionen är ett bra exempel på en överenskommelse som stärker miljöns ställning. Den stadgar att en stat som överväger att ge tillstånd för miljöstörande verksamhet har en skyldighet att beakta den störning som kan drabba grannstaterna. Det drabbade landets regering har rätt att begära konsultationer. Sverige bör verka för att en motsvarande konvention etableras för hela Europa.

Östeuropa: De nordiska länderna bör verka gemensamt för att hjälpa Östeuropa ekonomiskt, politiskt och med miljön. Ett sådant stöd bör i första hand inriktas mot de baltiska republikerna. Som ett första steg föreslår vi att representanter från folkfronterna i Baltikum inbjuds som gäster till Nordiska Rådets möten. Riksdagen har vid några tillfällen behandlat motioner från folkpartiet i vilka framförts förslag om ett baltiskt deltagande i Nordiska Rådet. Riksdagen har dock avstyrkt dessa. Vi anser att den fortsatta händelseutvecklingen i Baltikum gör det angeläget att frågan prövas på nytt.

De stipendier som går till det nordiska forskar- och studentutbytet (NORDPLUS) bör också inkludera de baltiska republikerna. De ekonomiska förutsättningarna för baltiska studenter att delta i NORDPLUS är betydligt sämre än för motsvarande nordiska grupper. Ett betydande ekonomiskt stöd måste därför ges till de baltiska NORDPLUS-studenterna. Kostnaden för detta ryms inom den föreslagna Östeuropa-ramen. Likaså bör baltiska studenter kunna arbeta i Norden och nordiska studenter i Baltikum genom det s.k. NORDJOBBS-programmet.

Man kan också tänka sig ett nordiskt samarbete för att hjälpa de baltiska staterna med litteraturinköp och tidskriftsprenumerationer.

De nordiska länderna kan bidra till utvecklingen av beslutsmekanismer och strukturella former för offentlig administration och reformpolitik. Ren kunskapsöverföring vad gäller både offentlig administration och privat företagsamhet skulle vara ett viktigt bidrag till Östeuropas utveckling.

Ett ökat miljösamarbete, bl.a. ett reguljärt östersjösamarbete mellan samtliga till Östersjön gränsande stater inkl. Baltikum, är också viktigt.

Det liggande ministerrådsförslaget om ett nordiskt miljöfinansieringsbolag, som ska finansiera miljösamarbetsbolag i Östeuropa, bör genomföras.

Förslag på dessa områden utvecklas i andra motioner från folkpartiet.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjer för det nordiska samarbetet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Nordiska Rådets arbetsätt och organisation,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att nordiska frågor bör behandlas och ett internationellt utskott inrättas i Nordiska Rådet,

4. att riksdagen begär att regeringen verkar för vad i motionen anförts om en vitbok om nordbors rättigheter,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fri varuhandel i Norden,¹]

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat forskarutbyte,

6. att riksdagen begär att regeringen verkar för ökat och förbättrat studentutbyte samt ömsesidigt erkännande av examina i enlighet med vad i motionen anförts om detta,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade investeringar i järnvägstrafik,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avreglering av den nordiska luftfarten,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samnordiska miljöavgifter för flygtrafiken,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nordiskt koordinerade miljökrav på landsvägstrafiken,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskar-, student- och feriearbetsutbyte med de baltiska republikerna,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen i övrigt anförts om nordiskt samarbete med Östeuropa.

Stockholm den 25 januari 1990

Ylva Annerstedt (fp)

Hugo Bergdahl (fp)

Elver Jonsson (fp)

Bengt Westerberg (fp)